

Alleenstaande moeders op de arbeidsmarkt

Moniek Coumans

De arbeidsdeelname van alleenstaande moeders is lager dan die van moeders met een partner. Dit verschil hangt voor een belangrijk deel samen met een oververtegenwoordiging van laagopgeleide en allochtone moeders onder de alleenstaande moeders. Laagopgeleide en allochtone moeders hebben een relatief lage arbeidsdeelname. Wanneer alleenstaande moeders werken, hebben ze wel vaker een voltijdbaan of een grote deeltijdbaan dan moeders met een partner. Alleenstaande moeders zonder werk willen bovendien vaker wel een betaalde baan dan niet werkende moeders met een partner.

1. Inleiding

Uit verschillende studies komt naar voren dat alleenstaande moeders een bijzondere groep vormen waar het gaat om arbeidsparticipatie. Zo nemen alleenstaande moeders bijvoorbeeld minder vaak deel aan de arbeidsmarkt dan moeders met een partner wanneer hun kinderen onder de vier jaar zijn, terwijl ze wanneer de kinderen op de middelbare school zitten juist iets meer participeren. Ook blijken werkende alleenstaande moeders gemiddeld meer uur per week te werken dan moeders met een partner (Portegijs en Keuzenkamp 2008: 24).

Bij deze onderzoeken is echter geen rekening gehouden met het feit dat samenstelling van de groep alleenstaande moeders anders is dan die van de groep met een partner. Zo vinden we onder hen relatief veel niet-westerse allochtonen (Garssen en Harmsen 2005). Ook is er geen aandacht besteed aan de verschillen binnen de groep alleenstaande moeders naar achtergrond van het alleenstaand ouderschap: sommige moeders zijn nooit getrouwd geweest, terwijl andere zijn gescheiden of verweduwd.

In dit artikel is onderzocht in hoeverre de verschillen in arbeidsdeelname en wekelijkse arbeidsduur tussen alleenstaande moeders en moeders met een partner samenhangen met verschillen in samenstelling van de twee groepen moeders. Daarbij wordt ook ingegaan op de verschillen naar achtergrond van het alleenstaand ouderschap.

Hiermee geeft dit artikel ten opzichte van eerdere studies een meer gedetailleerd en geactualiseerd inzicht in de arbeidsmarktpositie van alleenstaande moeders. Deze vormen door het ontbreken van een partner in het huishouden om zorgtaken mee te delen, immers een kwetsbare groep in de samenleving. Door meer inzicht te krijgen in hun positie op de arbeidsmarkt en de daarmee samenhangende factoren, kunnen beleidsmaatregelen beter worden afgestemd op de bijzondere situatie van deze groep moeders.

De opbouw van dit artikel is als volgt. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de verschillen in arbeidsdeelname en

de wekelijkse arbeidsduur van alleenstaande moeders en moeders met een partner. Deze worden gerelateerd aan de achtergrond van het alleenstaand ouderschap, de leeftijd van de kinderen, het opleidingsniveau en de herkomst. Vervolgens wordt de arbeidsmotivatie van de niet werkende alleenstaande moeders besproken. Daarbij is er speciale aandacht voor alleenstaande bijstandsmoeders, omdat uit de literatuur blijkt dat juist zij niet goed toestromen naar de arbeidsmarkt.

Onder arbeidsdeelname wordt in dit artikel het aandeel moeders met betaald werk van twaalf uur of meer verstaan. Zowel bij de alleenstaande ouders als bij de moeders met partner gaat het uitsluitend om moeders met minderjarige kinderen in het huishouden. Moeders van wie het jongste kind achttien jaar of ouder is, zijn buiten beschouwing gelaten.

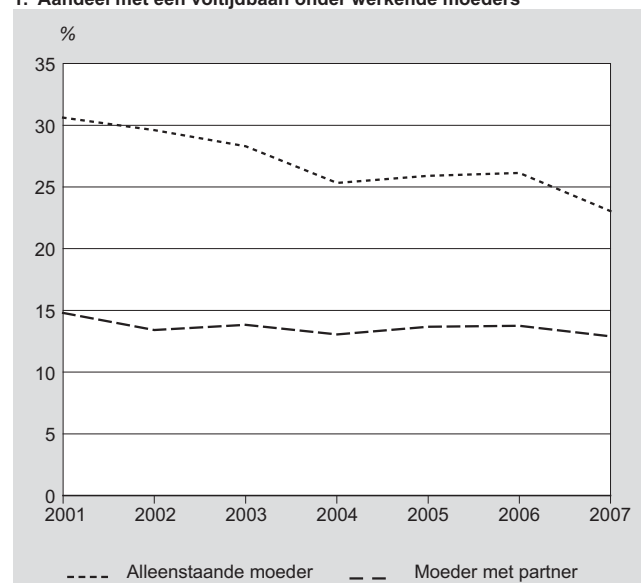
De cijfers in deze studie zijn, tenzij anders vermeld, afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking. Voor meer gegevens wordt verwezen naar de Technische toelichting.

2. Trends in 2001–2007

Gemiddeld genomen over de periode 2001–2007 waren er 1,9 miljoen moeders met minstens één kind onder de 18 jaar. Van hen zijn er 224 duizend alleenstaand. Dit aantal is gestegen van 211 duizend in 2001 tot 254 duizend in 2007. Alleenstaande moeders vormen veruit het grootste groep van alle eenoudergezinnen met minderjarige kinderen (88 procent).

In 2007 ligt de arbeidsdeelname van alleenstaande moeders met 58 procent bijna 10 procentpunt lager dan die van moeders met een partner. Daar staat tegenover dat

1. Aandeel met een voltijdbaan onder werkende moeders

werkende alleenstaande ouders veel vaker een een voltijd- baan hebben vergeleken met werkende moeders met een partner (23 procent tegen 13 procent). Ook hebben ze vaker een grote deeltijd baan van 28–34 uur per week. Van de werkende alleenstaande moeders heeft 32 procent zo'n deeltijd baan; bij de moeders met een partner is dat 19 procent.

De arbeidsdeelname van alleenstaande moeders is in de jaren 2001–2007 met 7 procent toegenomen. Deze groei is daarmee iets minder hard dan de arbeidsdeelname van samenwonende of getrouwde moeders die in deze periode met 10 procent steeg.

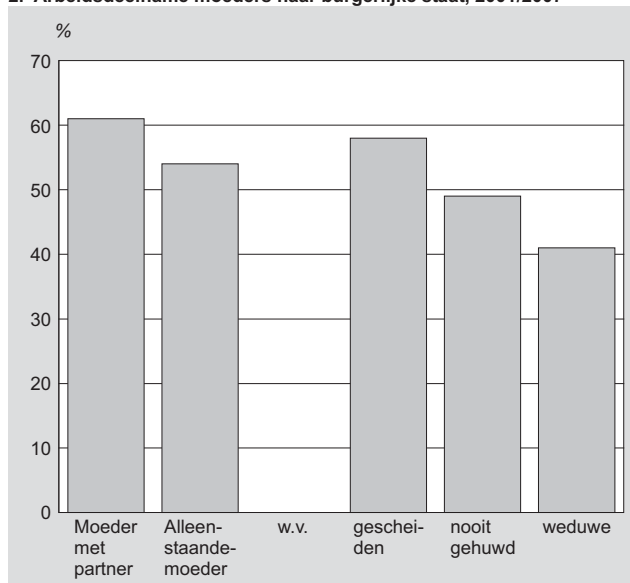
Het aandeel moeders met een voltijd baan onder de werkende alleenstaande moeders nam af van 31 procent in 2001 tot 23 procent in 2007. Bij werkende moeders met een partner was deze afname kleiner: van 15 procent naar 13 procent. Het verschil tussen het aandeel met een voltijd baan bij werkende alleenstaande moeders en moeders met een partner is hiermee vermindert.

3. Arbeidsdeelname van alleenstaande moeders

3.1 Naar achtergrond van het alleenstaand ouderschap

De arbeidsdeelname van alleenstaande moeders partner ligt met 54 procent gemiddeld genomen over de periode 2001–2007 aanmerkelijk lager dan die van moeders die deel uitmaken van een paar (61 procent). Binnen de groep alleenstaande moeders is de arbeidsdeelname met 58 procent het hoogst onder gescheiden moeders. Van de nooit getrouwde moeders werkt ongeveer de helft. Het laagst is de arbeidsdeelname met 41 procent onder de verweduwd moeders.

2. Arbeidsdeelname moeders naar burgerlijke staat, 2001/2007

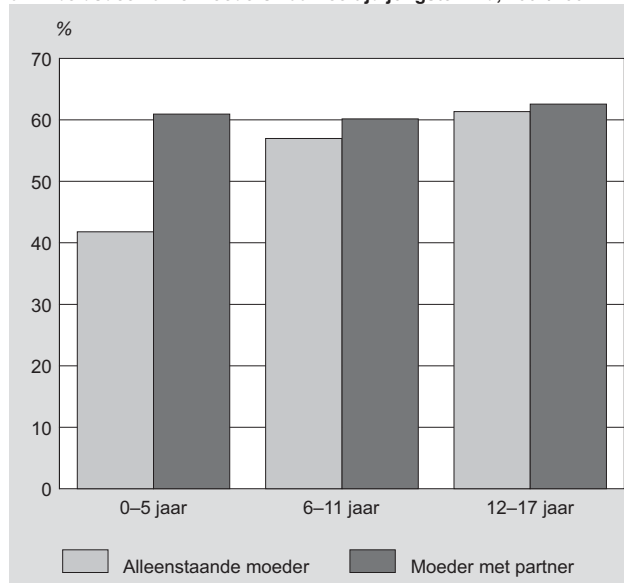

3.2 Naar leeftijd van het jongste kind

Het verschil in arbeidsdeelname tussen alleenstaande moeders en moeders met een partner doet zich vooral voor bij jonge moeders onder de 30 jaar. Van de jonge moeders met een partner werkt gemiddeld genomen over de periode 2001–2007 ruim de helft, tegenover 30 procent van de alleenstaande moeders. Bij moeders boven de 40 is er bijna geen verschil meer in arbeidsdeelname. Deze bedraagt 60 procent bij de alleenstaande moeders versus 62 procent bij de moeders met een partner.

De leeftijd van de moeder hangt nauw samen met de leeftijd van het jongste kind. Evenals in het eerder onderzoek van Beckers en Van der Valk (2005) blijkt ook hier dat alleenstaande moeders meer op de arbeidsmarkt participeren naarmate het jongste kind ouder wordt en het hoogste is wanneer dit kind 12–18 jaar is. Bij moeders met een partner daarentegen, lijkt de leeftijd van het jongste kind weinig invloed op hun arbeidsdeelname te hebben. Wanneer het jongste kind 12–18 jaar is, is er vrijwel geen verschil meer in arbeidsdeelname tussen alleenstaande moeders en moeders met een partner.

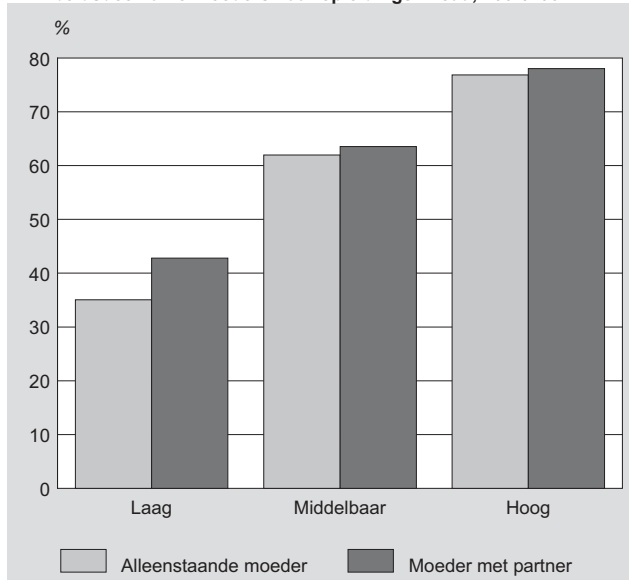
3. Arbeidsdeelname moeders naar leeftijd jongste kind, 2001/2007

3.3 Naar opleidingsniveau

Het verschil in arbeidsdeelname tussen alleenstaande moeders en moeders met een partner hangt ook samen met het relatief hoge aandeel laagopgeleiden onder alleenstaande moeders. Gemiddeld genomen over de periode 2001–2007 is 40 procent van de alleenstaande moeders laagopgeleid, tegenover 28 procent van de moeders met een partner. Vooral onder laagopgeleide moeders blijkt het verschil in arbeidsdeelname tussen alleenstaande moeders en moeders met een partner groot te zijn: 8 procent-

4. Arbeidsdeelname moeders naar opleidingsniveau, 2001/2007

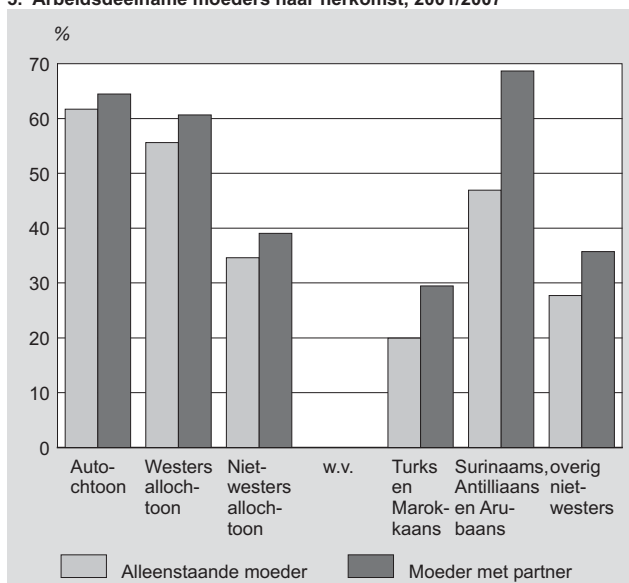
punt. Onder middelbaar en hoogopgeleide moeders is er nauwelijks sprake van een verschil in arbeidsdeelname.

3.4 Naar herkomst

Ook de herkomst vertoont een samenhang met het verschil in arbeidsdeelname tussen alleenstaande moeders en moeders met een partner over de periode 2001–2007. Het aandeel niet-westerse allochtonen onder alleenstaande moeders is met 28 procent veel hoger dan onder moeders met een partner (12 procent). Niet-westerse moeders hebben een aanzienlijk lagere arbeidsdeelname dan autochtone moeders. In 2001/2007 heeft 38 procent van de niet-westerse moeders een betaalde baan van twaalf uur of meer per week, tegenover 64 procent van de autochtone moeders.

Onder niet-westerse moeders is het verschil in arbeidsdeelname tussen alleenstaande moeders en moeders met een partner iets groter dan onder autochtone moeders. Het

5. Arbeidsdeelname moeders naar herkomst, 2001/2007

grootst is dit verschil bij Surinaamse, Antilliaanse en Arubaanse moeders. Binnen deze groep bedraagt de arbeidsdeelname onder de alleenstaande moeders 47 procent, tegenover 69 procent van de moeders met een partner. Van de Surinaamse, Antilliaanse en Arubaanse moeders zijn er relatief veel alleenstaand (Garssen en Harmsen 2005).

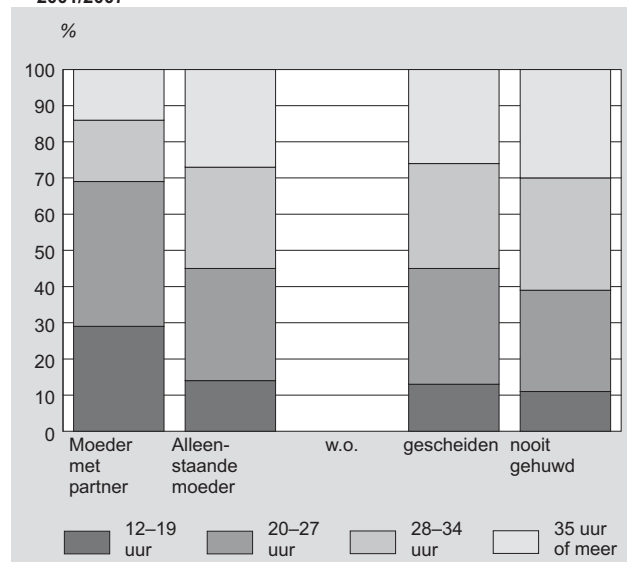
4. Wekelijkse arbeidsduur van werkende alleenstaande moeders

4.1 Naar achtergrond van het alleenstaand ouderschap

Werkende alleenstaande moeders hebben veel vaker een grote deeltijdbaan of een voltijdbaan dan moeders met een partner. Gemiddeld genomen over de periode 2001–2007 heeft 28 procent van de alleenstaande moeders een grote deeltijdbaan (28–34 uur per week), tegenover 17 procent van de moeders met een partner. Het aandeel vrouwen met een voltijdbaan ligt onder alleenstaande moeders zelfs bijna twee maal zo hoog als onder moeders met een partner.

Binnen de groep alleenstaande moeders zijn de verschillen kleiner. Nooit getrouwde moeders werken gemiddeld iets vaker voltijds of in een grote deeltijdbaan dan gescheiden moeders. Ook hebben ze minder dikwijls een kleine deeltijdbaan (12–28 uur per week).

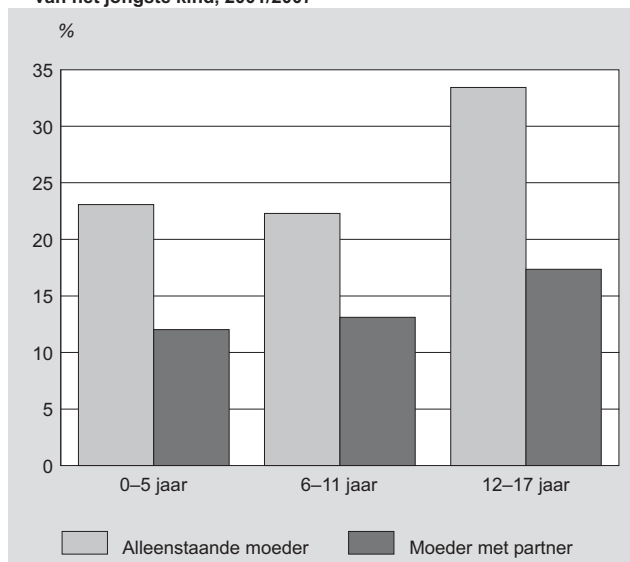
6. Wekelijkse arbeidsduur werkende moeders naar burgerlijke staat, 2001/2007

4.2 Naar leeftijd van het jongste kind

Het verschil tussen het aandeel voltijders onder alleenstaande moeders en moeders met een partner is het grootst wanneer het jongste kind 12–17 jaar oud is. Van de alleenstaande werkende moeders heeft dan 33 procent een voltijdbaan, van de moeders met een partner 17 procent. In paragraaf 3.2 hebben we al gezien dat wanneer het jongste kind 12–17 jaar is, de arbeidsdeelname van

7. Aandeel met een voltijd baan onder werkende moeders naar leeftijd van het jongste kind, 2001/2007

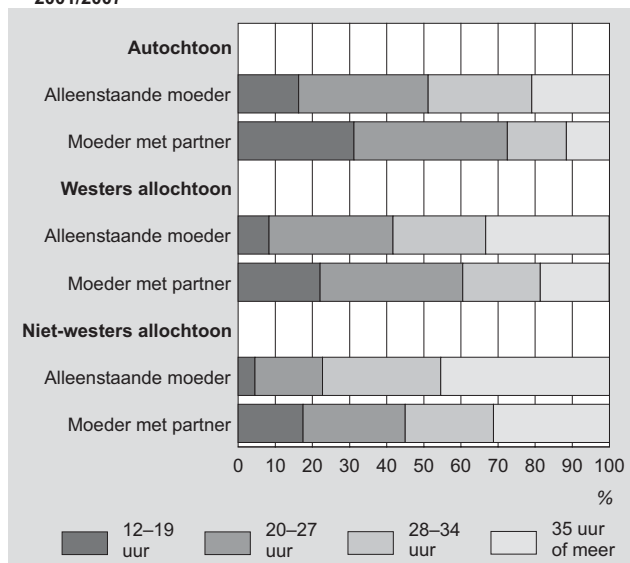

alleenstaande moeders vrijwel gelijk is aan die van moeders met een partner. Alleenstaande moeders gaan dus niet alleen vaker, maar ook meer uren werken, wanneer de kinderen ouder worden.

4.3 Naar herkomst

Het relatief hoge aandeel niet-westerse allochtonen onder alleenstaande moeders draagt bij aan het gemiddelde hogere wekelijkse arbeidsduur van deze moeders ten opzichte van moeders met een partner. Ofschoon niet-westerse allochtone moeders minder vaak werken dan autochtone moeders (paragraaf 3.3), hebben ze wanneer ze werken, wel vaker een grote deeltijd baan of een voltijd baan. Bovendien werken niet-westerse alleenstaande moeders veel meer in grotere banen dan niet-westerse moeders met een partner. Maar liefst 45 procent van de alleenstaande moeders van niet-westerse herkomst heeft een voltijd baan.

8. Wekelijkse arbeidsduur van werkende moeders naar herkomst, 2001/2007

5. Binding met de arbeidsmarkt van niet werkende alleenstaande moeders

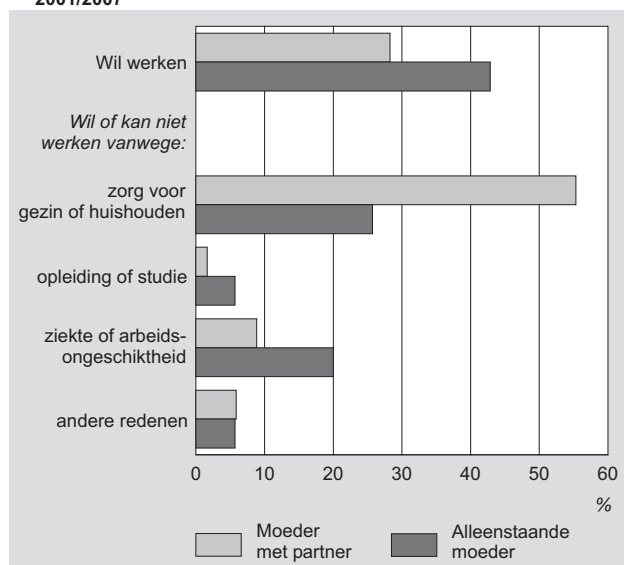
5.1 Arbeidsmotivatie van niet werkende alleenstaande moeders

Dat de arbeidsparticipatie van alleenstaande moeders gemiddeld lager is dan die van moeders met een partner, betekent niet dat de arbeidsmotivatie van de niet werkende alleenstaande moeders ook lager is dan die van de moeders met een partner. Integendeel, uit analyses van EBB-gegevens over 2001-2007 blijkt dat van de alleenstaande moeders zonder baan van twaalf uur of meer per week 42 procent wel zo'n baan zou willen. Onder niet werkende moeders met een partner is dat aandeel met 27 procent veel lager.

Opvallend is dat van de alleenstaande moeders zonder werk ruim een kwart aangeeft niet te kunnen of willen werken vanwege de zorg voor het huishouden of gezin, terwijl dat aandeel onder moeders met een partner meer dan het dubbele is: 55 procent.

Alleenstaande ouders werken relatief vaak niet vanwege ziekte of arbeidsongeschiktheid (zie ook Beckers en Van der Valk 2005). Het blijkt dan vooral om oudere moeders te gaan: 67 procent is boven de 40 jaar. Onder de moeders met een partner die niet werken vanwege een gebrekkige gezondheid, is het aandeel 40-plussers met 56 procent veel lager. Wellicht is de hogere leeftijd van alleenstaande ouders debet aan het gegeven dat een gebrekkige gezondheid genoemd wordt als belangrijkste reden om niet te willen of kunnen werken.

9. Binding met de arbeidsmarkt van niet werkende moeders, 2001/2007

5.2 Arbeidsmotivatie van niet werkende alleenstaande moeders met een bijstandsuitkering

In dit onderzoek wordt speciaal aandacht besteed aan alleenstaande moeders met een bijstandsuitkering ('bijstandsmoeders'), omdat dit een groep is, die ondanks de beleidsmaatregel om moeders van kinderen boven de

vijf jaar een arbeidsplicht op te leggen, maar moeilijk toestroomt naar de arbeidsmarkt.

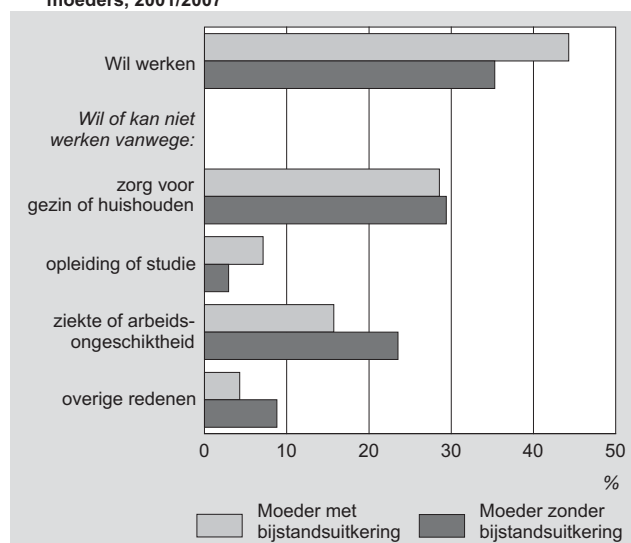
Om de arbeidsmotivatie van alleenstaande bijstandmoeders te vergelijken met die van andere niet werkende alleenstaande moeders, is een bestand met gegevens uit de EBB gekoppeld aan registergegevens van mensen die een bijstandsuitkering ontvangen.

Uit de analyses van de op deze manier verkregen gegevens komt naar voren dat er in de periode 2001–2005 jaarlijks gemiddeld 70 duizend alleenstaande bijstandmoeders waren: deze ontvingen in die tijdspanne minstens één maand een bijstandsuitkering.

Het aandeel dat wil werken, blijkt onder bijstandmoeders hoger uit te vallen dan onder niet werkende alleenstaande moeders zonder bijstandsuitkering: 44 procent tegenover 36 procent.

Ziekte of arbeidsongeschiktheid wordt door alleenstaande moeders met een bijstandsuitkering iets minder vaak genoemd om niet te kunnen of willen werken dan door alleenstaande moeders zonder zo'n uitkering. Studie of opleiding wordt door alleenstaande moeders juist weer iets vaker als reden aangevoerd om (nog) niet aan de slag te kunnen. Het aandeel dat niet werkt vanwege het huishouden of gezin is bij beide groepen moeders gelijk.

10. Binding met de arbeidswerk van niet werkende alleenstaande moeders, 2001/2007

Bron: EBB/SSB.

6. Conclusies

Uit de analyse van de arbeidsparticipatie van alleenstaande moeders over de periode 2001–2007 blijkt, dat alleenstaande moeders minder vaak een betaalde baan hebben van twaalf uur of meer per week dan moeders met een partner. Alleenstaande moeders die wel werken, hebben wel vaker een grote deeltijdbaan of een voltijd baan dan moeders met een partner.

Deze verschillen blijken samen te hangen met de verschillen in achtergrondkenmerken tussen beide groepen moe-

ders. Alleenstaande moeders zijn relatief vaak laagopgeleid en van niet-westerse allochtone herkomst. Laagopgeleide moeders hebben minder dikwijls werk dan hoger opgeleide moeders en niet-westerse allochtone moeders weer minder dan autochtone moeders.

Het hoge aandeel niet-westerse moeders heeft wel een positieve invloed op de arbeidsduur van werkende alleenstaande moeders: werkende niet-westerse moeders hebben relatief vaak een grotere baan.

Ook binnen de groep alleenstaande moeders zijn er verschillen. Zo zijn gescheiden moeders vaker aan het werk dan moeders die nooit getrouwd zijn geweest of verweduwd moeders. Wel werken moeders die nooit getrouwd zijn geweest iets meer een voltijds of in een grotere deeltijd baan.

Onder alleenstaande moeders zonder werk is het animo om (weer) aan de slag te gaan groter dan onder niet werkende moeders met een partner. Dat geldt nog sterker voor de bijstandmoeders onder hen.

Technische toelichting

Voor de analyses van arbeidsparticipatie en arbeidsmotivatie is gebruik gemaakt van reeksgegevens 2001/2007 uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking. De EBB bevat onder meer gedetailleerde gegevens over de arbeidsmarktpositie en de huishoudensamenstelling. Omdat de EBB een steekproefonderzoek is met een beperkte omvang, worden in dit artikel 7 jaarsgemiddelden gebruikt 2001–2007. Daardoor kan er meer detail in de analyses worden aangebracht.

De registergegevens over bijstand zijn ontleend aan het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) en gekoppeld aan de data uit de EBB. Het gaat daarbij om uitkeringsgegevens van personen opgenomen in de Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA) van 2001 tot en met 2005. Bij deze gegevens wordt gebruik gemaakt van de vijfjaarsgemiddelden (2001–2005).

Literatuur

Beckers, I. en J. Van der Valk (2005). Ouders op de arbeidsmarkt. *Sociaal-economische trends*, 2/2005, 18–22.

Garssen, J. en C. Harmsen (2005, 26 september). Forse groei aantal eenoudergezinnen. *CBS-Webmagazine*.

Knijf, T. en F. Van Wel (1999). *Zorgen voor de kost. Alleenstaande moeders en de nieuwe bijstandswet*. Utrecht: Uitgeverij SWP

Knij, T. en F. van Wel (2001). Careful or Lenient: welfare reform for lone mothers in the Netherlands. *Journal of European Social Policy* 11(3), 235–251.

Pieper, R. (2000, 28 februari). Minder mensen hebben bijstand. *CBS-Webmagazine*.

Portegijs, W., en S. Keuzenkamp (2008). *Nederland deeltijdland. Vrouwen en deeltijdwerk*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Van Wel, F. en T. Knijn (2000). *Alleenstaande ouders over zorgen en werken*. Utrecht.